

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه پیام نور
مرکز قزوین

دانشکده علوم انسانی
گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
در رشته زبان و ادبیات فارسی

تصویر روستا در شعر کودک و نوجوان پس از انقلاب اسلامی

استاد راهنما:

دکتر قدرت اله طاهری

استاد مشاور:

دکتر منصور پیرانی

نگارش:

مهتاب مرآتی

خرداد ۱۳۹۰

چکیده

روستا و بافت فیزیکی، طبیعی، انسانی و حیوانی آن یکی از عمده ترین موضوعات شعر کودک و نوجوان می باشد. به ویژه پس از انقلاب اسلامی رویکرد شاعران به این موضوع بسیار گسترده است. از طرف دیگر، چون شاعران کودک و نوجوان روستا را به عنوان یک آرمان شهر تلقی می کنند، نگاه آنان به محیط آن به دور از واقعیت است. بنابراین، با توجه به این مسأله، این پژوهش بر آن است تا مشخص کند که آیا روستا و مسائل پیرامون آن بیشترین سهم را در توصیفات شاعران این عرصه دارد؟ و اگر چنین است چه جنبه هایی از زندگی روستایی بیشتر مورد نظر بوده است؟

پژوهش با نگاهی نقادانه به این مسائل پرداخته است که آیا نگاه شاعران در این حوزه، آرمانی و غیرواقعی است؟ آیا همه ی عناصر طبیعی، انسانی، حیوانی و بافت فیزیکی روستا مورد توجه بوده است؟ در این پژوهش آثار سی و هشت نفر از شاعران شعر کودک و نوجوان انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت. جامعه ی آماری پس از شناسایی، به کمک روش مطالعه ی اسنادی بررسی شد و نکات لازم فیش برداری گردید. آن چه که در پایان این پژوهش به دست آمد این است که شاعران شعر کودک و نوجوان با تبعیت از انقلاب اسلامی که انقلابی سنت گرا بود و با عنایت به این نکته که روستا را مظهر سنت می دانند، توصیف آن را در کانون توجهات خویش قرار دادند؛ و همه ی عناصر انسانی، حیوانی و محیط طبیعی و فیزیکی آن به تناوب و با دیدی به دور از واقعیت در آثار آنان انعکاس یافت. لازم به ذکر است که در این میان بیشترین توجه شاعران به محیط طبیعی و فیزیکی روستا بوده و کم ترین نگاه شامل بافت فرهنگی، اقتصادی، و اجتماعی روستا و سختی های مردم آن شده است. به نظر می رسد شاعران در توصیفات خود به ویژه توصیف محیط طبیعی تحت تأثیر اصول مکتب رمانتیسم بوده اند.

کلید واژه: ادبیات کودک و نوجوان، شعر کودک، نقد، روستا، رمانتیسم.

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱	مقدمه
	فصل اول: کلیات و مبانی نظری تحقیق
	بخش اول : کلیات و تعاریف
۴	تعریف مسأله و سؤالات تحقیق
۹	هدف ها
۹	فرضیه ها
۱۰	روش کار
	بخش دوم : مکتب رمانتیسم
۱۳	زمینه های پیدایش مکتب رمانتیسم
۱۶	تعریف رمانتیسم
۱۷	رمانتیسم انگلستان
۱۸	رمانتیسم آلمان
۱۹	رمانتیسم فرانسه
۲۰	رمانتیسم ایران
۲۳	اصول مکتب رمانتیسم
۲۴	رمانتیسم و شعر کودک و نوجوان
	بخش سوم : جامعه شناسی روستایی
۲۸	مقدمه
۲۹	تعاریف
۳۱	ساخت زیست - محیطی روستا
۳۲	اجتماع روستایی
۳۳	خانواده در جوامع روستایی
۳۴	۱ - ویژگی های خانواده های روستایی
۳۵	۱ - ۱ - خانواده روستایی به عنوان واحد بهره برداری
۳۵	۱ - ۲ - خودکفایی
۳۵	۱ - ۳ - تقسیم کار
۳۶	۱ - ۴ - تأمین اجتماعی

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۳۶	۱ - ۵ - مدیریت
۳۷	۱ - ۶ - همیاری خانواده ها
۳۷	فرهنگ
۳۹	فرهنگ در روستا
۴۰	خرده فرهنگ های روستا
۴۲	بازی های بومی و محلی
۴۳	آیین ها و باورهای مذهبی
۴۴	ازدواج
بخش چهارم : ادبیات کودکان و نوجوانان	
۴۸	مقدمه
۴۹	تعریف ادبیات کودک
۵۱	ادبیات کودکان و نوجوانان در جهان
۵۴	ادبیات کودکان و نوجوانان در ایران
۵۸	شعر کودک و نوجوان و ویژگی های آن
۶۰	قافیه
۶۱	وزن
۶۴	خیال انگیزی
۶۷	نوستالژی در شعر کودک و نوجوان
فصل دوم : محیط فیزیکی و طبیعی روستادر شعر کودک و نوجوان	
۷۰	مقدمه
۷۱	۱ - محیط فیزیکی روستا
۷۱	۱ - ۱ - بافت فیزیکی و معماری روستا
۷۱	۱ - ۱ - ۱ - بافت فیزیکی دهکده و خانه های آن
۸۱	۱ - ۱ - ۲ - اماکن عمومی
۸۵	۱ - ۱ - ۳ - کوچه ها و جاده ها
۸۸	۱ - ۲ - محیط طبیعی

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۸۸	۱- ۲- ۱- طبیعت خدادادی
۹۳	۱- ۲- ۲- طبیعت انسان بنیاد
۹۸	۱- ۲- ۳- زندگی جانوری
۱۱۸	۱- ۲- ۴- آب و هوا و فصل ها
۱۲۵	۱- ۲- ۵- بلایای طبیعی
۱۲۸	۱- ۳- نحوه ی تلقی شاعر از محیط فیزیکی و طبیعی روستا
۱۲۹	۱- ۳- ۱- تقابل شهر و روستا
۱۳۲	۱- ۳- ۲- جاندار انگاری طبیعت
۱۳۴	۱- ۳- ۳- همانندپنداری شاعر با طبیعت
۱۳۷	۱- ۳- ۴- جای پای خدا در طبیعت
۱۳۹	۱- ۳- ۵- نوستالژی نسبت به محیط فیزیکی و طبیعی روستا
۱۴۲	۱- ۳- ۶- طبیعت الهام دهنده ی شعر به شاعر
	فصل سوم : بافت اجتماعی روستا در شعر کودک و نوجوان
۱۴۶	بافت خانواده
۱۵۱	ویژگی های روحی و روانی و تعاملات مردم روستا
۱۵۶	مشاغل روستا
۱۶۶	پوشش مردم روستا
۱۶۹	فقر و محرومیت در روستا
	فصل چهارم : بافت اقتصادی روستا در شعر کودک و نوجوان
۱۷۵	مقدمه
۱۷۵	محصولات کشاورزی
۱۷۹	تعاملات اقتصادی
۱۸۱	خودکفایی در روستا
	فصل پنجم : بافت فرهنگی روستا در شعر کودک و نوجوان
۱۸۵	مقدمه
۱۸۵	آداب و رسوم
۱۸۷	باورهای عامیانه

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱۸۹	آیین ها و باورهای مذهبی
۱۹۱	روستائیان و پیشینه های ادبی و فرهنگی
۱۹۲	مدرنیته و روستا
۱۹۳	مهاجرت روستائیان به شهر
۱۹۵	سرگرمی و بازی های روستائیان
۱۹۹	روستا و تحولات سیاسی و اجتماعی
۲۰۰	سوادآموزی و تحصیل در روستا
فصل ششم : نتیجه گیری و ارائه ی راهکارها	
۲۰۳	نتیجه گیری
۲۱۷	راهکارها
۲۱۸	منابع و مأخذ

مقدمه

کودکان و نوجوانان طیف وسیعی از جمعیت کشور ما را تشکیل می دهند که برای درک بسیاری از مسائل پیرامون خود به برنامه ریزی دقیق احتیاج دارند؛ و در این راستا ادبیات کودک و نوجوان به عنوان ابزاری قوی و توانا قادر است با زمینه سازی های مناسب، بستر لازم جهت رشد و تعالی فکری و اجتماعی مخاطبان خود را فراهم سازد.

نگاه جامع و منطقی شاعران عرصه ی شعر کودک و نوجوان به موضوعات عمده ی شعری این حوزه باعث می گردد تا مخاطب آن ها به شناخت درست و منطقی دست یابد. در حقیقت هر آن چه که شاعر به عنوان یک موضوع به آن می پردازد باید بر اساس نیاز کودک و نوجوان و میزان درک وی باشد. به عبارت دیگر، فعالان این عرصه می توانند، مطابق درک مخاطب و بر پایه ی نیازهای روان شناختی هر دوره ی سنی و با بهره گیری از زمینه های مناسب شعر و زبان فارسی علاوه بر تقویت توانایی های ذهنی و زبانی آنان، به خلق مضامینی بپردازند که مخاطب را به شناخت درست از پدیده ها و محیط اطراف رهنمون سازد؛ بنابراین آن چه که می تواند به فعالان این عرصه کمک نماید پژوهش های علمی و نقدهای موشکافانه است.

پژوهش های علمی در حوزه ی شعر کودک و نوجوان، شاعران و فعالان این عرصه را به شناخت بهتر و توجه عمیق تر رهنمون می سازد و باعث می شود آثاری خلق کنند که این آثار تا حد زیادی موفقیت کودکان و نوجوانان را به عنوان نسل آینده ی این مرز و بوم تضمین نماید. البته ذکر این نکته ضروری است که پژوهش در ادبیات کودک و نوجوان آن گونه که بایسته است جدی گرفته نمی شود و اگر پژوهشی نیز به صورت منسجم و علمی انجام شود کمتر مورد توجه قرار می گیرد. بنابراین، اگر بخواهیم ادبیات کودک و نوجوان به پیشرفت مناسبی نایل آید به پژوهش های علمی و دانشگاهی نیاز داریم که همه ی زوایای این حوزه را مورد توجه قرار دهد و از سوی دیگر نتایج آن نیز توسط شاعران، نویسندگان و صاحبان قلم و اندیشه مورد بهره برداری و استفاده قرارگیرد.

فصل اول

کلیات و مبانی نظری تحقیق

بخش اول

کلیات و تعاریف

تعریف مسأله و سؤالات تحقیق

پژوهش در ادبیات کودک و نوجوان ، مقوله ای نسبتاً تازه است هر چند قبلاً" در این حوزه کوشش های پراکنده ای انجام شده است ، اما چون اکثر این پژوهش ها به صورت منسجم و علمی انجام نگرفته و کاربردی نیز نداشته ، خیلی زود به دست فراموشی سپرده شده است . در شعر کودک و نوجوان موضوعات مختلف و گوناگون و در عین حال ساده و پیش پا افتاده ، جذاب ، رمانتیک و آرمانی مورد استفاده قرار گرفته است . در اکثر این آثار ، شاعر به موضوعات و پدیده ها نگاهی سطحی ، ایده آل و خیال انگیز داشته و بسیاری از واقعیت ها را از نظر دور داشته است . لذا کندوکاو این موضوعات از لابه لای شعر کودک و نوجوان به ترمیم و اصلاح نحوه ی نگرش ها کمک خواهد نمود .

این پژوهش می خواهد نشان دهد که در ادبیات کودک و نوجوان چگونه به روستا ، عناصر و عوامل طبیعی و انسانی آن توجه شده است ؟ جایگاه چهره ی واقعی روستا در شعر کودک و نوجوان در کجاست ؟ برای رسیدن به جواب این مسائل ، سؤال های فرعی ذیل مدنظر خواهند بود :

- آیا روستای مورد نظر شاعر کودک و نوجوان با جهان واقعیت تناسبی دارد ؟

- آیا عوامل و عناصر انسانی و حیوانی روستا مورد توجه شاعر کودک و نوجوان بوده است ؟

- آیا شعر کودک و نوجوان به محیط و عناصر زیست - محیطی روستا پرداخته است ؟

سابقه و ضرورت پژوهش

در حوزه ی ادبیات کودک و نوجوان تألیفات و پژوهش های متعددی انجام شده است که از آن جمله می توان به موارد ذیل اشاره کرد :

- کودک ، کتاب ، مطالعه (مجموعه مقاله ها) ، ترجمه حسین سیدی ، ناشر : امیر کبیر ، چاپ

اول ، ۱۳۷۰ . این کتاب شامل ۵ مقاله از ۴ محقق عرب است ؛ با عنوان های : اهداف فرهنگی کتابخانه های کودک ؛ خواندنی های کودکان ؛ رشد کتابخوانی کودک ، به ویژه در زمینه ی قصه ؛ رشد کتابخوانی کودک ، به ویژه در زمینه ی شعر .

- شعر و کودکی : اثری است از قیصر امین پور که در سال ۱۳۸۵ برای اولین بار توسط

انتشارات مروارید منتشر شده است . در این اثر به مراحل شناخت کودک از دیدگاه پیازه ، ویژگی های بازگشت به کودکی در شعر با ذکر نمونه هایی از آثار شاعران اشاره می شود . نگارنده در این اثر پس از مقایسه ی همانندی های تفکر کودک و تخیل شاعر همراه با نمونه هایی از شعر سنتی و نوین ایران به بررسی چرایی و چگونگی این بازگشت می پردازد .

- مقدمه ای بر ادبیات کودک با رویکرد شناخت مفهوم دوران کودکی ، اثری است از حمیدرضا شاه آبادی فراهانی که در سال ۱۳۸۲ توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان منتشر شده است . این اثر که به مباحثی چون : چیستی ادبیات کودک ، کودک در دنیای باستان ، کودک در دوران میانه و کودک در دنیای جدید می پردازد کاری است که به بررسی دوران کودکی و تحول تاریخی این مفهوم در جوامع مختلف می پردازد و در آن به شناخت مفهوم کودکی به عنوان پیش نیازی مهم برای ورود به حوزه ی ادبیات کودک تأکید زیادی می شود .

- ادبیات کودکان و نوجوانان اثری است از قاسم پور مقدم ، فریدون اکبری شلدره ای و منصور یارویسی که در سال ۱۳۸۵ توسط مؤسسه ی فرهنگی آیندگان به چاپ رسیده است . این اثر در شش فصل : مبانی ادبیات کودک و نوجوان ، قصه ، شعر ، نمایش خلاق ، کتاب کودک و نقد و تحلیل سامان یافته است .

- بنیادهای ادبیات کودک اثر دیگری است که به قلم کمال پولادی نوشته شده و در سال ۱۳۸۴ توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان منتشر گردیده است . این اثر نیز به مباحثی پیرامون مبانی نظری ادبیات کودک ، ارکان ادبیات کودک ، پیدایش ادبیات کودک ، مخاطبان ادبیات کودک ، مسائل روان شناسی رشد در ادبیات کودک ، شیوه های ارتباط با کودک و مباحث گسترده ی دیگری در حوزه ی شعر و داستان کودک می باشد . این کتاب در پی پاسخ گویی به پرسش های بنیادین دست اندر کاران ادبیات کودک و نوجوان است .

- باز نویسی و باز آفرینی در ادبیات کودکان و نوجوانان ، جعفر پایور ، ناشر : مؤلف ، چاپ اول : ۱۳۷۰ کتاب شامل یک پیشگفتار و دو فصل است . در فصل اول ، با این عنوان ها روبرویم : مشکل عنوان گذاری در آثار کودکان و نوجوانان ؛ اشکال متعدد در آثار کودک و نوجوان ؛ تفاوت آثار آفرینشی ؛ آثار ترجمه شده برای کودک و نوجوان ؛ ویرایش چیست ؛ مشکل مترجمان در رابطه با عنوان بندی آثار کودک و نوجوان ؛ تفاوت اقتباس با اصطلاح رایج در آثار کودک ؛ تفاوت بازنویسی با ساده نویسی و خلاصه نویسی و گزیده . در فصل دوم : بازنویسی چیست و قوانین مشخص آن کدامند ؛ ضرورت باز نویسی آثار کهن برای ادبیات کودک و نوجوان ؛ انواع بازنویسی ؛ مشکل بازنویسی کردن بعضی از آثار کهن ؛ باز آفرینی چیست ؛ باز آفرینی در ادبیات کودک و نوجوان ؛ بررسی چند نمونه از آثار باز آفرینی شده .

- کودکان و دنیای کتاب های کودکان ، مترجم : علی اکبر مهر افشا ، ناشر : انجمن اولیا و مربیان ، چاپ اول : ۱۳۷۲ . این کتاب در مجموع حاوی ۲۲ مقاله است که ۸ مقاله ی آن مربوط به فصل اول و باقی مقاله ها مربوط به فصل دوم است . نویسندگان این مقاله ها از کشورهای ژاپن ،

آمریکا، ایران، کانادا، چین، استرالیا، چک، شوروی، هند، غنا، فرانسه، ونزوئلا، سوئد، سریلانکا و فیلیپین هستند. این نکته نیز گفتنی است که گاه زیر یک عنوان، چند نفر مقاله نوشته‌اند. - قصه‌گویی در خانه و خانواده، آنابلوسکی، ترجمه و تألیف مصطفی رحماندوست، ناشر: مدرسه، چاپ اول: ۱۳۷۲. مطالب این کتاب به قرار زیر است: چرا قصه‌گویی کنیم؟؛ چه وقت برای قصه‌گویی مناسب است؟؛ چه نوع قصه‌هایی برای گفتن مناسب است؟؛ چگونه قصه بگوییم؟؛ چند قصه‌ی مناسب قصه‌گویی.

- گلچهر (چهره‌های معاصر ادبیات کودکان و نوجوانان) مصاحبه، زندگینامه و فهرست آثار: دفتر اول: مصطفی رحماندوست، رضا رهگذر و فریدون عموزاده خلیلی، به کوشش حسین حداد، ناشر: کتاب‌های بنفشه (قدیانی)، چاپ اول: ۱۳۷۱. این کتاب، شامل زندگینامه، مصاحبه، فهرست تفصیلی آثار و فهرست نظرها و نقدهایی که بر آثار سه نویسنده‌ی نامبرده شده به چاپ رسیده است. به تناوب نیز نظرهایی از مؤلف کتاب درباره‌ی این نویسندگان و آثارشان آمده است.

- نویسندگان و مترجمان کتاب‌های کودکان و نوجوانان در عصر پهلوی. نسرین دخت عماد خراسانی. ۱۳۵۴. در این تحقیق از طریق مصاحبه‌ی حضوری و یا مراجعه به ناشران و یا با افرادی که با آنان (نویسندگان و مترجمین) آشنایی داشته‌اند و یا با استفاده از منابع مدون درباره‌ی آن‌ها، نسبت به تهیه‌ی زندگینامه‌ی ایشان اقدام شده است. در این رساله مجموعاً شرح حال ۵۲ نویسنده و ۵۱ مترجم ایرانی که برای کودکان و نوجوانان فعالیت ادبی دارند، آورده شده است. در بخش پنجم (پیوست‌ها) سه فهرست از نام افراد، نام نویسندگان و مترجمانی که نامشان در این رساله نیامده است، (مترجمانی که کمتر از سه اثر داشته‌اند.) در انتها نیز آمار انواع کتاب‌های کودکان و نوجوانان در سال‌های ۱۳۵۲ و ۱۳۵۳ آمده است.

- خادمان برگزیده‌ی ادبیات کودکان از زمان مشروطیت تا عصر حاضر. پرویز طه. ۱۳۵۴. در این رساله ۳۸ نفر از خادمان ادبیات کودکان همراه با آثار و ویژگی آثارشان در دو گروه خاص معرفی شده‌اند:

۱ - کسانی که در خلال سال‌های نهضت مشروطیت تا سال ۱۳۴۰ در زمینه‌ی ادبیات کودکان فعالیت داشته و به نحوی در پیشرفت آن سهیم بوده‌اند.

۲ - نویسندگان، شاعران و تصویرگرانی که از سال ۱۳۴۰ تاکنون در زمینه‌ی ادبیات کودکان فعالیت داشته و حداقل سه اثر که مورد تأیید شورای کتاب کودک قرار گرفته است، به وجود آورده‌اند.

در این تحقیق به چهار دوره ی مشخص توجه شده است و در هر دوره خادمان آن ، بر حسب حروف الفبا معرفی شده اند ، این چهار دوره عبارت است از :

دوره ی اول : ادبیات کودکان از مشروطیت تا سلسله پهلوی .

دوره ی دوم : ۱۳۰۴ - ۱۳۲۰ .

دوره ی سوم : دوره ی ترجمه و بیداری ۱۳۲۰ - ۱۳۴۰ .

دوره ی چهارم : دوره ی هشیاری و تحرک ۱۳۴۰ - ۱۳۵۲ .

در پایان نیز دو نمایه از نام نویسندگان و مترجمان و .... ، آثارشان آورده شده است .

- پنج مقاله درباره ی ادبیات کودکان. (۱۳۸۰) . قدمعلی سرامی ، تهران : ترفند .

- ادبیات کودکان و نوجوانان . (۱۳۸۶) . جمعی از نویسندگان ، تهران : آیندگان .

- ادبیات کودکان . (۱۳۸۴) . علی اکبر شعاری نژاد ، تهران : اطلاعات .

- نگاهی به ادبیات کودکان قبل و بعد از انقلاب . (۱۳۶۸) . ج ۲ . رضا رهگذر . تهران : حوزه ی هنری سازمان تبلیغات اسلامی .

- پژوهشی در شعر کودک . (۱۳۸۰) . منوچهر علیپور ، تهران : تیرگان .

- مبانی ادبیات کودکان و نوجوانان . (۱۳۸۴) . محمود حکیمی ، مهدی کاموسی . تهران : آرون.

- شعر کودک در ایران . (۱۳۵۲) . محمود کیانوش ، تهران : آگاه .

- معصومیت و تجربه . (۱۳۸۲) . مرتضی خسرو نژاد . تهران : مرکز .

- شناخت ادبیات کودکان ، گونه ها و کاربردها . (۱۳۸۳) . دونا نورتون و ساندرای نورتون . تهران : قلمرو .

- ضوابط و اصول نقد کتاب های کودکان و نوجوانان . (۱۳۶۴) . علیرضا مرتضوی کرمانی . تهران : کانون فرهنگ و هنر اسلامی .

- دوران طلایی شعر . (۱۳۵۶) . ژاک شار پانترو . ترجمه ی لیلی ایمن . تهران : شورای کتاب کودک .

در حوزه ی پژوهش های دانشگاهی و پایان نامه های دانشجویی نیز می توان به این عنوانها اشاره کرد :

- بررسی مفاهیم اجتماعی در داستان های واقع گرای کودک و نوجوان ، منصوره ستاری ، پایان نامه کارشناسی ارشد . دانشگاه تهران ، ۱۳۷۷ .

- افسانه در ادبیات کودکان و نوجوانان ایران ، مریم هاشمی جنت آبادی ، پایان نامه کارشناسی ارشد . دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز ۷۸ - ۱۳۷۷ .
- انقلاب اسلامی ایران در آینه ی داستان های کودکان و نوجوانان (۷۷ - ۱۳۵۷) حسین حسینی نثار ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه آزاد اسلامی ۷۹ - ۱۳۷۸ .
- واکنش کودکان ۴ تا ۶ ساله نسبت به کتاب های تصویری (داستانی - تخیلی) ، زهره قایینی، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شمال ۷۶ - ۱۳۷۵ .
- روابط فرهنگی بین المللی و ادبیات کودکان ، سوگند مافی ، پایان نامه کارشناسی ارشد مجتمع دانشگاهی هنر ، ۶۲ - ۱۳۶۱ .
- بررسی رمان نوجوانان در ایران ، حسین عرفی ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه علامه طباطبایی ، ۸۰ - ۱۳۷۹ .
- ویژگی ها و هم سانی های افسانه های پریان ایرانی با توجه به گروه های سنی کودک و نوجوان، سپیده عندلیب ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه تهران ، ۷۵ - ۱۳۷۴ .
- سیر موضوعی در داستان کودکان و نوجوانان (۱۳۶۵ - ۱۳۵۷) ، زهره میرحسینی ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه تهران ، ۱۳۶۶ .
- بازتاب افسانه های کهن بر نقاشی کودکان امروز ایران ، فیروزه فتحی رابوکی ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه تهران ، ۷۳ - ۱۳۷۲ .
- ملاک ها و معیارهای نقد و نقادی در آثار تصویرگری کتاب کودک ، نوشین پژوهش ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه تهران ، ۱۳۷۴ .
- مقایسه کتاب های داستانی ویژه کودکان ۶ تا ۹ ساله داستان نویسان ایرانی در دو سال قبل و بعد از انقلاب ، اعظم السادات آگاه ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشکده صدا و سیما ، ۱۳۶۲ .
- بررسی کیفیت تصاویر در کتاب های شعر کودکان سنین ۷ تا ۱۲ ساله منتشر شده در ایران طی سال های ۷۴ - ۱۳۷۰ ، الهام خوانساری ، دانشگاه تهران ، ۱۳۷۶ .
- مطالعه ی نقش و پایگاه اجتماعی کودک ایرانی در متون فارسی ، حسین پیرایش ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه تهران ، ۱۳۵۸ .
- بررسی جایگاه کودک در مطبوعات ایران ، آناهیتا مظفری کاکاوندی ، پایان نامه کارشناسی ارشد . دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز ۷۶ - ۱۳۷۵ .
- بررسی تطبیقی محتوای مجله ی کیهان بچه ها در نیمه ی دوم سال های ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ ، معصومه باقری خانگاه ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، ۱۳۷۳ .

- بررسی داستان های جنگ ایران و عراق نوشته شده برای کودکان و نوجوانان ، مهدی محمدی ، پایان نامه کارشناسی ارشد . دانشگاه آزاد اسلامی واحد شمال ، ۱۳۷۵ .

با توجه به این که ساختار شخصیتی کودک و نوجوان از همان آغاز و به تدریج شکل می گیرد و ادبیات به ویژه شعر در این زمینه می تواند بسیار مؤثر واقع شود ، لذا بیان موضوعات به وسیله ی شعر برای کودکان و نوجوانان باید واقعی و منطبق بر اوضاع جامعه باشد تا بعدها در شیوه ی نگرش و نحوه ی قضاوت آنان تعارضی پیش نیاید . یکی از موضوعات مطرح شده در ادبیات کودک و نوجوان روستا و ویژگی های آن است که شاعران این عرصه در آثار خود بسیار به آن پرداخته اند و در عین حال این موضوع مورد توجه پژوهشگران قرار نگرفته است به همین دلیل ضرورت انجام آن در این پژوهش ضروری به نظر می رسد .

هدف ها :

- بررسی چگونگی روستا ستایی در شعر کودک و نوجوان پس از انقلاب اسلامی .

- نقد دیدگاه شاعران این عرصه و جلب نظر فعالان شعر کودک و نوجوان و ارائه ی یک دیدگاه منطقی در این حوزه .

- کمک به توسعه ی تحقیقات علمی در زمینه ی ادبیات کودک و نوجوان .

فرضیه ها

- بیشتر تصاویر روستا در شعر کودک و نوجوان آرمانی و غیر واقعی است .

- شعر کودک و نوجوان به عناصر و عوامل انسانی و حیوانی روستا پرداخته است .

- محیط طبیعی و عناصر زیست - محیطی روستا در شعر کودک و نوجوان مورد توجه بوده است .

روش تحقیق

برای انجام این پژوهش از روش اسنادی و تحلیل محتوای آثار استفاده شده است . مبانی نظری پیرامون موضوع و منابع موجود فهرست شده و مورد مطالعه و فیش برداری قرار گرفته است . آثار شعرای جامعه ی آماری نیز پس از شناسایی و انتخاب ، مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است .

روش گردآوری اطلاعات :

اطلاعات و مواد خام پژوهش با مطالعه ی آثار و منابع در دسترس و مورد نیاز از طریق فیش برداری جمع آوری شده است .

جامعه‌ی آماری :

از میان شاعران و سخنوران عرصه‌ی ادبیات کودک و نوجوان ، قوی‌ترین و زنده‌ترین و در عین حال پرکارترین چهره‌های شعر کودک و نوجوان در سال‌های اخیر انتخاب گردید . در عین حال شاعرانی که شعر روستا در آثار آن‌ها پررنگ‌تر است مورد توجه بودند . در این پژوهش آثار شعری شاعرانی از قبیل : جعفر ابراهیمی ، اسداله شعبانی ، محمود کیانوش ، قیصر امین‌پور ، سلمان هراتی ، ناصر کشاورز ، افسانه شعبان‌نژاد ، شکوه قاسم‌نیا ، حمید هنرجو ، ملیحه مهرپور ، بیوک ملکی ، مصطفی رحماندوست ، بابک نیک‌طلب و ... مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد .

روش کار

ابتدا به جهت احساس نیاز برای پرداختن به جایگاه روستا در شعر کودک توسط فعالان این عرصه ، این موضوع انتخاب گردید ؛ سپس جوانب مختلف آن و مبانی علمی و نظری و مفاهیم حاکم بر آن به کمک و راهنمایی استادان گران‌قدر مورد شناسایی و کند و کاو قرار گرفت و موضوع برای انجام مطالعات و پژوهش‌های منسجم به چند بخش تقسیم گردید . پس از دسته‌بندی موضوعی ، کار شناسایی و جست و جو و در عین حال مطالعه‌ی منابع آغاز شد . مبانی علمی و نظری روستا و ویژگی‌های فرهنگی و زیست - محیطی آن بررسی و در نهایت فیش‌نویسی شد . همین‌روال نیز در خصوص ادبیات کودک ، تعاریف و دیدگاه‌ها و موضوعات و مضامین آن طی گردید ؛ و پس از شناسایی و مطالعه‌ی منابع لازم ، اطلاعات ، فیش‌برداری ، دسته‌بندی و تنظیم گردید .

جامعه‌ی آماری این پژوهش قسمت دیگری از کار را تشکیل می‌داد . پس از تعیین جامعه‌ی آماری ، ابتدا ناشران شناسایی شدند و آثار منتشر شده از شاعران مورد نظر از مراجع مختلف تهیه و بعضاً خریداری گردید . سپس بر اساس تعاریف و مبانی نظری تحقیق با دقت زیاد ، اشعار و آثار شاعران مورد مطالعه ، بررسی و تحقیق قرار گرفت و موارد لازم فیش‌برداری شد . پس از اتمام فیش‌برداری و تنظیم و دسته‌بندی آنان ، در نهایت کار تحلیل ، بررسی و استخراج نتایج به انجام رسید . پس از استخراج نتایج مطالب به شش فصل تقسیم بندی شد . فصل اول این پژوهش شامل چهار بخش می‌باشد . بخش اول شامل کلیات و تعاریف ، بیان مسأله ، ضرورت تحقیق ، پیشینه ، فرضیه‌ها ، اهداف ، روش تحقیق و جامعه‌ی آماری است . در بخش دوم به مکتب رمانتیسیم ، زمینه‌های پیدایش آن ، تعاریف ، اصول این مکتب ، نمود این مکتب در برخی از کشورهای اروپایی و ایران و تأثیر این مکتب بر ادبیات کودک و نوجوان اشاره شده است . در بخش سوم ، روستا ،

ویژگی‌های آن از لحاظ تقسیمات کشوری، بافت روستا، فرهنگ آن و ویژگی‌های عمومی مناطق مسکونی در روستا مورد توجه بوده است. در بخش چهارم نکاتی پیرامون ادبیات کودک و نوجوان، ویژگی‌ها و تاریخچه‌ی آن ذکر شده است.

در فصل دوم به بافت فیزیکی روستا از قبیل معماری منازل، اماکن عمومی، کوچه‌ها و جاده‌ها، محیط طبیعی و جانوری، آب و هوا و فصل‌ها، بلایای طبیعی و شیوه‌ی تلقی شاعر از محیط فیزیکی و طبیعی روستا پرداخته شده است.

فصل سوم به بافت اجتماعی روستا شامل بافت خانواده، ویژگی‌های روحی و روانی، تعاملات مردم روستا و مشاغل و پوشش‌های مردم می‌پردازد. در فصل چهارم پیرامون بافت اقتصادی و محصولات کشاورزی آثاری ذکر شده است. فصل پنجم بافت فرهنگی روستا شامل آداب و رسوم، باورهای عامیانه، مدرنیته و روستا و مواردی از این دست را شامل می‌شود. در فصل ششم نتیجه‌گیری و راهکارها ارائه شده و در پایان منابع و مأخذ پژوهش فهرست گردیده است.

بخش دوم
مکتب رمانتیسیم

زمینه های پیدایش مکتب رمانتیسم

پس از مکتب کلاسیسیسم در ادبیات اروپا مکتبی به وجود آمد که به مکتب نئوکلاسیسیسم یا کلاسیسیسم جدید معروف گشت. پیروان این مکتب در قرن هفدهم در سراسر اروپا به ویژه در فرانسه در اوج اقتدار بودند. هدف عمده ی طرفداران این مکتب احیای آثار کهن و تقلید از قدما بود. «اقتدار مسلط عصر نئوکلاسیک از اعتقاد بی چون و چرا به نیروهای ذهن، و نیروی تفکر و به عبارت ساده تر از اعتقاد بی چون و چرا به خرد سیراب می شد. « دکارت » در جمله ی معروف «من فکر می کنم، پس هستم» حتی وجود انسان را نیز از نیروهای فکری او استنتاج می کند، و فیلسوف آلمانی، « کریستیان ولف » خدا را به عنوان «عقل محض» تصور می کند و جهان را به عنوان دستگاهی که به طور منطقی و بر طبق قوانین طرح ریزی شده کار می کند تصور می کند.» (فورست، ۱۳۷۵: ۳۱)

اکتشافات نیوتن در فیزیک این اعتقادات را قوت می بخشید که درک پدیده ها امکان پذیر است و این شناخت از طریق عقل و اندیشه حاصل می شود. نئوکلاسیک ها امیدوار بودند همان کاری را که نیوتن در فیزیک انجام داد، انجام دهند و برای همیشه قواعد زیبایی شناسی را تدوین نمایند و این قواعد دستورالعملی باشد و همه ملزم به اجرای آن شوند و با اجرای آن دست به خلق آثار هنری و ادبی بزنند. این اعتقاد، اعتماد و اتکای کامل به خرد، همان چیزی است که «آیزایا برلین» به درستی آن را ستون فقرات تفکر اروپایی در طی چند سال می نامد، ستون فقراتی که رمانتیک ها آن را درهم شکستند. (همان: ۳۱)

رمانتیسم در اروپا به دنبال بدبینی نسبت به مکتب نئوکلاسیسیسم شکل گرفت و در شکل گیری آن عوامل متعددی دخالت داشتند. از جمله ی این عوامل می توان به عوامل اجتماعی و ایجاد تحول در اندیشه و تفکر مردم اشاره کرد.

«عوامل اجتماعی ظهور این مکتب، تحولاتی است که در اروپای اواخر قرن هیجدهم به وجود آمده بود. اشرافیت و حکومت های مقتدر وابسته به آن در این دوره، روبه ضعف گذاشته بود. نابسامانی های جامعه در فرانسه کار را به انقلاب کبیر (۱۷۸۹ م.) کشاند. در چنان اوضاع و احوالی، رمانتیسم در مراحل اولیه ی خود، نهضتی آزادیخواهانه و مترقی و نشانه ای از تفکر انقلابی بود و طغیان بر ضد قواعد کلاسیسیسم.» (میرصادقی، ۱۳۷۳: ۱۱۵ و ۱۱۴).

در نیمه ی اول این قرن طبقه ی اشراف و اصیل زادگان رفته رفته قدرت خود را از دست دادند، فساد اخلاقی آن ها روز به روز آشکارتر شد، کسانی متجدد و شایسته تر به حساب می آمدند